

ГЛАЗУНОВ
Геннадій Опанасович,
зав. сектора архівів,
ДНСГБ НААН
(м. Київ)

ПАШКІВСЬКА
Оксана Анатоліївна,
вчений секретар ДНСГБ НААН
(м. Київ)

**НАРКОМ ЗЕМЛЕРОБСТВА УКРАЇНИ Л. Л. ПАПЕРНИЙ (1896–1938):
НЕВІДОМІ СТОРІНКИ З ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ**

Уперше аналізуються світоглядні переконання, практична діяльність Наркома землеробства України Л. Л. Паперного, надзвичайні обставини репресій щодо нього, які завершилися трагічною загибеллю.

Впервые анализируются идейные воззрения, практическая деятельность Наркома земледелия Украины Л. Л. Паперного, чрезвычайные обстоятельства его репрессирования, что привело к трагической гибели.

The publication is first told about the ideological beliefs, Commissar of Agriculture of Ukraine L. Paperniy practices, the unusual circumstances of his repression that ended in the tragic death.

Про українського державного діяча радянської доби Паперного Лева Лазаровича (1896–1938) відомо небагато. Народився Л. Л. Паперний 11 червня 1896 р. в м. Глуσκ Мінської губернії (нині райцентр Могилевської області, Республіка Білорусь. – Авт.) у багатодітній єврейській родині вчителів. Закінчив педагогічний інститут й отримав вищу освіту. Членом РСДРП(б) перебував з 1915 року, а пізніше – членом ВКП(б).

Напередодні подій 1917 р. Л. Л. Паперний проживав у губернському місті Самарі. Брав участь у революційних подіях під іменем "Барвиш". А відразу після жовтневого перевороту працював секретарем Красно-Пресненського райкому ВКП(б) у Москві. В добу Громадянської війни він брав участь у бойових діях, займався військово-політичною роботою, зокрема, перебував на посаді заступника начальника Політуправління 13-ої Армії, яка діяла на теренах Донбасу. Після закінчення бойових дій громадянської, партійні органи довіряли йому відповідальні посади: певний час Л. Л. Паперний обіймав посаду секретаря Кустанайського обкому ВКП(б), перебував на посту народного комісара освіти Криму. Він редагував ряд газет: "Кооперативная жизнь", "Тихоокеанская звезда", "Социалистическое земледелие". Одного часу керував партійним видавництвом.

Особистий досвід Л. Л. Паперного зробив його відомим та підготовленим марксистом, неабияким ідейним пропагандистом. Він автор книги "Азбука марксиста", що отримала декілька видань у перші післяреволюційні роки. Під його редагуванням побачила світ серія брошур "Ленинская библиотека и вопросы современности". Публікації Л. Л. Паперного друкували центральні журнали і газети: "Більшовик", "Правда" та інші.

Окремою книгою видана доповідь Л. Л. Паперного "Проблемы народонаселения". Про подробиці публікації слід повідати окремо. Зокрема, в праці "Проблеми народонаселення з точки зору марксистської соціології" він взявся до детального вивчення складної теми тогочасного буття – проблеми мальтузіанства. Думка щодо опрацювання питання, якого Л. Л. Паперний торкнувся, з'явилася у тридцятирічного марксиста здавна, під впливом перших ознайомлень із працею "Капітал" Карла Маркса. Найважливіші домінанти він сформулював в якості епіграфів до названої книги. Безпосереднім поштовхом, який спонукав Л. Л. Паперного взятися за перо, була передмова фундатора й першого керівника Інституту Маркса і Енгельса Д. Б. Рязанова (1870–1938) до книги німецького теоретика К. Каутського (1854–1938) "Размножение и развитие в природе и обществе". Зокрема, Д. Б. Рязанов (Гольдендах) вказував,

що дослідження цього питання, теоретичне опрацювання випадків, вже вивчених й інших фактів статистики народонаселення, що кожного дня подавалися, стануть одним із завдань для молодого покоління марксистів. Тут варто знати характер Л. Л. Паперного, щоб зрозуміти: він вважав себе як раз тим "молодим поколінням", до котрого звертався автор передмови. Хоча й не вважав себе біологом. Проте складність процесу дослідження наукової теми, напевно, була спроба зрозуміти теорію "рівновесия" іншими аргументами, ніж у первинного автора, філософа та соціолога Г. Спенсора (1820–1903). Л. Л. Паперний певним чином змінював термінологію, звужував дослідження до рамок "військового комунізму", докоряв часам НЕПу, які, за його словами, не давали придатного фактажу тощо. Книга komponувалася, як вказував Л. Л. Паперний, 1926 р. уривками, і, як водилося на той час, між десятком інших справ. Дослідник визнавав деякі "безсумнівні гріхи", вважаючи головним із них недостатнє використання новітніх іноземних теоретичних і статистичних джерел [1]. Проте, на погляд автора цієї публікації, в умовах зростання тоталітаризму в державі, слідчі пізніше пригадають йому ці наукові проби критицизму.

...У зв'язку із оголошеною партією мобілізацією, за рішенням ЦК ВКП(б) від 1933 р., Л. Л. Паперний був направлений начальником політичного сектору Вінницького обласного земельного відділу. Він працював у той непростий час, коли розгортання державно-управлінських репресій створювало кадрові вакансії. В силу зазначених обставин, він зайняв посаду землеробського наркома. Л. Л. Паперний управляв Наркоматом землеробства Української СРР у 1934–1937 роках. У цьому зв'язку його обирали до складу ЦК КП(б) України, членом Центрального виконавчого комітету Союзу РСР тощо.

На матеріалах Наркомзему готувалося звернення Раднаркому УСРР та ЦК КП(б)У до голів правлінь і бригадирів колгоспів України щодо створення високоякісних насінневих фондів, заклики до боротьби за високий урожай, вирішальну роль в якому повинно відігравати забезпечення засіву доброякісним насінням. Проте в колгоспах спостерігалось неприпустиме

ставлення до цієї найважливішої справи, і як наслідок, із перевірених 365 тис. центнерів насінних фондів – 148 тис. ц (до 40 відсотків. – Авт.) не відповідали вимогам посівних кондицій. З тривогою наводилися приклади господарств щодо відсутності боротьби проти кліща, розбазарювання сортового насіння, зберігання насіння в непристосованих коморах, повторного очищення, що межувало "з прямим злочином перед державою і колгоспним рухом". Наводилися урядові вимоги щодо здійснення відповідних заходів. Звернення від 11 січня 1935 р., разом із керівниками Уряду і ЦК, підписав Народний комісар земельних справ України Л. Л. Паперний [2]. Постановою Наркомзему УСРР "Про виділення насінних ділянок у колгоспах і про догляд за ними" від 29 березня 1936 р. нарком передбачав, що виділення насінних ділянок озимих і ярих культур мало проводитися при обов'язковій участі агрономів, голів колгоспів і бригадирів, на полях яких виділяються насінники. Добір насінних ділянок мав оформлятися в усіх господарствах актами, в яких вказувати назву колгоспу й бригади, культури і сорт, місце ділянки і розмір площі. Господарства зобов'язувалися провести відповідні агротехнічні заходи тощо [3]. Грунтовну доповідь народного комісара землеробства УСРР Л. Л. Паперного щодо програми збереження та розвитку скотарства розглянув XIII Всеукраїнський з'їзд Рад (січень 1935 р.). Зібрання закликала партійні й радянські організації поставити "в центр уваги" найважливіший спосіб мобілізації робітників радгоспів, колгоспів та одноосібників "навколо розвитку тваринництва" [4].

Наказом Наркомзему УСРР, підписаному наркомом Л. Л. Паперним 9 березня 1935 р., налагоджувалася робота 10-ти місячної школи тракторних механіків при Харківському тракторному заводі. На 1935 р. набір курсантів складав 300 осіб. У наказі обумовлювалися умови відбору курсантів, їх матеріальне забезпечення, а школа закріплялася за Зерновим управлінням НКЗС УСРР [5]. Постановою Наркомзему УСРР від 10 липня 1935 р. впорядковувалася оплата праці помічників комбайнерів та трактористів на збиранні урожаю комбайнами, при цьому за кожний гектар, зібраний понад

встановлену норму, помічників комбайнера та трактористу нараховувалося додатково до основної розцінки "10 соток трудодня" [6]. Наркомат під керівництвом Л. Л. Паперного регулярно аналізував становище в сільськогосподарських колективах, коли були підстави – наказував, але частіше – заохочував. Так, наказом наркома землеробства від 10 липня 1935 р. премійовано 8 кращих комбайнерів МТС Дніпропетровської області – кожного велосипедом [7]. А відмічаючи виключні наслідки роботи двох бригад з Донеччини, що змагалися між собою: тракторної бригади Паші Ангеліної (Сторобешівська МТС) та бригади Івана Острогляда (Білокуракінська МТС, Старобільська округа) – нарком вирішив преміювати бригадирів (по 1 тис. карбованців) та актив названих бригад [8]. Програмною була доповідь наркома Л. Л. Паперного на пленумі ЦК КП(б) України "Про весняну засівну кампанію і заходи по збиранню високого врожаю зернових, цукрових буряків та інших технічних культур". Наркомат аналізував усі тонкощі аграрної справи, досліджував досвід й ефективність сільськогосподарського виробництва, на прикладі колгоспних хат-лабораторій, запроваджував аграрну науку. Резолюція пленуму ЦК на доповідь Л. Л. Паперного від Наркомзема України від 30 січня 1936 р., була опублікована для ознайомлення селянською масою та мала 30 сторінок убористого тексту [9].

Нарком Л. Л. Паперний приділяв увагу науковому забезпеченню аграрного сектору України, він був відповідальним редактором масового науково-популярного колгоспного щомісячного журналу "Хата-лабораторія", який виходив двома мовами – українською та російською. Часопис подавав кращий досвід боротьби за високий врожай та високу продуктивність усіх галузей сільського господарства краю [10]. Газета "Социалистическая реконструкция сельского хозяйства", що виходила у Москві, розмістила статтю Наркома землеробства УСРР Л. Л. Паперного "Колхозные хаты-лаборатории". В 1934 р. в Україні їх налічувалося 2 570, а в 1935 р. уже 8 650. Публікація наркома підводила підсумки росту й суспільних досягнень названих колгоспних науково-дослідних установ, аналізувала динаміку їх розвитку та популярності

серед колгоспників, основні напрями діяльності тощо, між тим виявляла й потреби названих установ [11].

Нарком Л. Л. Паперний звільнений з даної посади відповідно до ухвали Політбюро ЦК КП(б) України від 15 березня 1937 р. у зв'язку із тривалою хворобою. 21 лютого 1938 р. він був заарештований за підозрою у приналежності до опозиційного руху. Перебуваючи у в'язниці Л. Л. Паперний помер від серцевої недостатності 5 травня 1938 р. На цій підставі кримінальна справа щодо нього була закрита у зв'язку зі смертю звинуваченого. Ухвалою прокуратури Київського військового округу від 14 травня 1956 р. кримінальна справа переглянута та припинена за відсутністю в діях наркома складу злочину. Після судової реабілітації Л. Л. Паперний реабілітований і у партійному відношенні в 1956 р. (посмертно).

Громадяни України, аналізуючи минуле та зважаючи на умови сьогодення, повинні міркувати, що суспільство, незалежно на етнічне походження особистостей, струмує в одному човні, що може зазнати пробоїни, і на цій підставі – потонути, врятуватися зможуть лише небагато.

Список використаної літератури

1. *Паперный Л.* Проблемы народонаселения с точки зрения марксистской социологии / Л. Паперный. – М. ; Л., 1926. – 182 с.
2. *Звернення* Раднаркому УРСР та ЦК КП(б)У до голів правлінь і бригадирів колгоспів України щодо створення високоякісних насінневих фондів. 11 січня 1935 р. // Історія колективізації сільського господарства Української РСР : у 3 т. – К. : Наук. думка, 1971. – Т. 3. – С. 129–131.
3. *Вісті.* – 1936. – 30 берез. [№ 75].
4. *Постанова* XIII Всеукраїнського з'їзду Рад на доповідь наркомзема УРСР Л. Л. Паперного про збереження та розвиток тваринництва. 22 січня 1935 р. // Історія колективізації сільського господарства Української РСР : у 3 т. – К. : Наук. думка, 1971. – Т.3. – С. 131–132.
5. *Наказ* народного комісара земельних справ УРСР Л. Л. Паперного про прийом у школу тракторних механіків при ХТЗ // Історія колективізації сільського господарства Української РСР : у 3 т. – К. : Наук. думка, 1971. –Т. 3. – С. 136–138.
6. *Вісті.* – 1935. – 12 лип. [№ 159].
7. *Комуніст.* – 1935. – 11 лип. [№ 158].
8. *Там само.* – 8 груд. [№ 281].
9. *Про весняну* засівну кампанію і заходи по збиранню високого врожаю зернових, цукрових буряків та інших технічних культур: резолюція пленуму ЦК КП(б)У на доповідь Паперного, ухвалена на засіданні 30 січня 1936 р. – К. : Партвидав ЦК КП(б)У, 1936. – 30 с.
10. *Хата-лабораторія* // Вестн. с.-х. літературы. – 1936. – № 1. – С. 152.
11. *Паперный Л.* Колхозные хаты-лаборатории // Вестн. с.-х. літературы. 1936. – № 3-4. – С. 171.